

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

KOMENTARZ PRAKTYCZNY
DO NOWELIZACJI 2019

redakcja naukowa Jarosław Zagrodnik

Łukasz Chmielniak, Marcin Klonowski
Aleksandra Rychlewska-Hotel, Jarosław Zagrodnik

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

KOMENTARZ PRAKTYCZNY
DO NOWELIZACJI 2019

redakcja naukowa Jarosław Zagrodnik

Łukasz Chmielniak, Marcin Klonowski
Aleksandra Rychlewska-Hotel, Jarosław Zagrodnik

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 stycznia 2020 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne i łamanie
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-451-9

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	15
Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)	19
Odnosnik nr 1 do tytułu ustawy	21
Dział I. Przepisy wstępne	27
Art. 12. [Ściganie na wniosek pokrzywdzonego]	27
Art. 21. [Zawiadomienie o postępowaniu karnym]	30
Dział II. Sąd	33
Rozdział 1. Właściwość i skład sądu	33
Art. 29. [Rozprawa apelacyjna i kasacyjna – skład sądu] ...	33
Art. 38. [Spory o właściwość]	35
Dział III. Strony, obrońcy, pełnomocnicy, przedstawiciel społeczny, podmiot zobowiązany, właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przypadkiem	37
Rozdział 5. Oskarżyciel posiłkowy	37
Art. 55. [Subsydniary oskarżyciel posiłkowy]	37
Art. 56. [Ograniczenie udziału oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu]	44
Art. 57. [Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia]	45
Rozdział 8. Oskarżony	47
Art. 81a. [Lista obrońców]	47

Rozdział 9. Obrońcy i pełnomocnicy	49
Art. 88. [Uprawnienie do pełnienia roli pełnomocnika]	49
Dział IV. Czynności procesowe	51
Rozdział 11. Orzeczenia, zarządzenia i polecenia	51
Art. 95aa. [Orzekanie w przypadku ustawowego złagodzenia kary]	51
Art. 95b. [Zasada tajności posiedzeń]	53
Art. 96. [Posiedzenie – zasady udziału stron]	54
Art. 99a. [Formularze uzasadnień wyroków]	55
Art. 100. [Orzeczenia i zarządzenia – ogłaszanie, doręczanie, pouczanie]	59
Rozdział 13. Porządek czynności procesowych	62
Art. 117. [Udział w czynnościach procesowych i następstwa nieobecności]	62
Art. 119. [Pismo procesowe – wymogi formalne]	65
Art. 120. [Uzupełnienie braków formalnych]	66
Rozdział 14. Terminy	67
Art. 123. [Zasady obliczania terminu]	67
Rozdział 15. Doręczenia	68
Art. 131. [Doręczenie przez pocztę, Policję, środki masowego przekazu]	68
Art. 132. [Doręczenie do rąk adresata, dorosłego domownika, za pomocą faksu lub na adres skrzynki pocztowej]	69
Art. 133. [Doręczenie zastępcze]	70
Art. 138. [Doręczenie osobie przebywającej za granicą]	72
Art. 139. [Uznanie pisma za doręczone]	73
Rozdział 16. Protokoły	74
Art. 148a. [Umieszczanie w protokole danych o miejscu zamieszkania i pracy pokrzywdzonych i świadków]	74
Dział V. Dowody	76
Rozdział 19. Przepisy ogólne	76
Art. 170. [Przesłanki oddalenia wniosku dowodowego, forma, konsekwencje]	76
Rozdział 21. Świadkowie	83
Art. 185a. [Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego]	83

Art. 185c. [Przestępstwa określone w art. 197–199 k.k. – zawiadomienie o przestępstwie, przesłuchanie pokrzywdzonego]	85
Rozdział 22. Biegli, tłumacze, specjaliści	87
Art. 193. [Opinia – przesłanki, rodzaje]	87
Art. 198. [Dostęp biegłego do akt, obecność organu przy badaniach]	88
Rozdział 24. Wywiad środowiskowy i badanie osoby oskarżonego	90
Art. 213. [Dane osobopoznawcze, dane o karalności]	90
Rozdział 25. Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie	92
Art. 219. [Przeszukanie – cel]	92
Dział VI. Środki przymusu	93
Rozdział 28. Środki zapobiegawcze	93
Art. 257. [Ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania]	93
Rozdział 32. Zabezpieczenie majątkowe	97
Art. 293. [Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym, zażalenie]	97
Dział VII. Postępowanie przygotowawcze	100
Rozdział 33. Przepisy ogólne	100
Art. 299a. [Obecność osoby wskazanej przez pokrzywdzonego]	100
Art. 300. [Obowiązek pouczenia]	101
Rozdział 35. Przebieg śledztwa	103
Art. 315a. [Odstąpienie od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka]	103
Rozdział 36a. Dochodzenie	105
Art. 325h. [Zakres dochodzenia, protokół ograniczony]	105
Rozdział 38. Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym	106
Art. 330. [Subsidiarny akt oskarżenia – tryb postępowania]	106
Rozdział 39. Akt oskarżenia	109
Art. 332. [Treść aktu oskarżenia]	109
Art. 333. [Załączniki i elementy dodatkowe]	110
Art. 334. [Czynności związane z wysłaniem aktu oskarżenia do sądu]	112

Dział VIII. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	114
Rozdział 40. Wstępna kontrola oskarżenia	114
Art. 337a. [Informowanie pokrzywdzonego o dacie i miejscu rozprawy lub posiedzenia oraz o zarzutach oskarżenia]	114
Art. 338. [Doręczenie aktu oskarżenia i jego następstwa]	116
Art. 338b. [Złożenie żądania wyznaczenia obrońcy z urzędu]	117
Art. 339. [Wyznaczenie posiedzenia; merytoryczna kontrola aktu oskarżenia]	121
Art. 340. [Umorzenie postępowania]	123
Art. 342. [Warunkowe umorzenie postępowania – wyrok]	124
Art. 343. [Skazanie bez rozprawy – posiedzenie, wyrok, możliwość łagodzenia kary]	126
Art. 343a. [Rozpatrzenie wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego]	127
Art. 343b. [Wydanie postanowień o nieuwzględnieniu wniosków o skazanie bez rozprawy, warunkowe umorzenie postępowania lub o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego]	128
Rozdział 41. Przygotowanie do rozprawy głównej	130
Art. 350a. [Zaniechanie wezwania świadków na rozprawę]	130
Art. 352. [Dopuszczenie dowodów]	134
Art. 353. [Zawiadomienie o rozprawie – termin]	134
Rozdział 43. Przepisy ogólne o rozprawie głównej	136
Art. 368. [Rozstrzygnięcie odnośnie do wniosku dowodowego]	136
Art. 377. [Prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego z jego winy]	139
Art. 378a. [Przeprowadzenie postępowania dowodowego podczas nieobecności oskarżonego lub obrońcy; uzupełniające przeprowadzenie dowodu]	140
Rozdział 44. Rozpoczęcie rozprawy głównej	153
Art. 384. [Obecność na sali pokrzywdzonego, świadków, biegłych]	153
Rozdział 45. Przewód sądowy	154
Art. 386. [Przesłuchanie oskarżonego]	154

Art. 387. [Dobrowolne poddanie się karze]	155
Art. 391. [Warunki odczytania protokołów zeznań]	157
Art. 394. [Uznanie za ujawnione]	158
Art. 394a. [<i>Sprowadzenie na salę rozpraw i udostępnienie dowodów rzeczowych</i>]	162
Art. 395. [<i>Dowody rzeczowe na rozprawie</i>]	163
Art. 396. [Pomoc prawna w przeprowadzeniu dowodu]	165
Art. 401. [Przerwa]	168
Art. 405. [<i>Zamykanie przewodu sądowego</i>]	169
Rozdział 47. Wyrokowanie	173
Art. 418. [Ogłoszenie wyroku, ustne uzasadnienie]	173
Art. 420. [Postanowienie uzupełniające]	176
Art. 423. [Pismenne uzasadnienie wyroku]	180
Dział IX. Postępowanie odwoławcze	182
Rozdział 48. Przepisy ogólne	182
Art. 426. [Zaskarżanie orzeczeń wydanych w postępowaniu odwoławczym]	182
Art. 427. [Elementy środka odwoławczego]	184
Art. 437. [Rodzaje orzeczeń sądu odwoławczego]	191
Art. 438. [Podstawy odwoławcze]	192
Art. 442. [Ponowne rozpoznanie]	194
Art. 443a. [<i>Zaskarżenie uzasadnienia orzeczenia</i>]	198
Rozdział 49. Apelacja	202
Art. 446. [Przymus dla adwokata lub innego pełnomocnika]	202
Art. 447. [Podstawa apelacji, zarzuty]	203
Art. 449. [Rozprawa i posiedzenie]	206
Art. 449a. [Uzupełnienie uzasadnienia]	207
Art. 452. [Postępowanie dowodowe przed sądem odwoławczym]	211
Art. 453. [Przebieg rozprawy odwoławczej]	216
Art. 454. [<i>Zasady ne peius</i>]	218
Dział X. Postępowania szczególne	223
Rozdział 52. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego	223
Art. 491. [Posiedzenie pojednawcze – skutki niestawiennictwa stron]	223
Art. 496. [Skutki odstąpienia od oskarżenia]	224

Rozdział 53. Postępowanie nakazowe	225
Art. 505. [Doręczenie wyroku nakazowego; pouczenia]	225
Rozdział 54a. Postępowanie przyspieszone	228
Art. 517h. [Termin złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia; termin sporządzenia uzasadnienia; termin przekazania apelacji sądowi odwoławczemu]	228
Art. 517i. [Przekazanie sprawy do postępowania przygotowawczego]	229
Dział XI. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	231
Rozdział 55. Kasacja	231
Art. 521. [Kasacja nadzwyczajna, podmioty uprawnione, rodzaj orzeczeń]	231
Art. 523. [Podstawy kasacyjne, ograniczenia we wnoszeniu kasacji]	232
Art. 524. [Termin wniesienia kasacji, ograniczenie uwzględnienia kasacji]	233
Art. 526. [Wyjaśnienie podstaw kasacji; osoby uprawnione do sporządzenia kasacji]	234
Art. 535. [Orzekanie na rozprawie, posiedzeniu, oczywista bezzasadność lub zasadność kasacji]	235
Art. 537a. [Wyłączenie możliwości uchylecia wyroku ze względu na braki w jego uzasadnieniu]	237
Rozdział 56. Wznowienie postępowania	238
Art. 545. [Odpowiednie stosowanie przepisów; osoby uprawnione do sporządzenia wniosku o wznowienie postępowania]	238
Art. 547. [Rodzaje orzeczeń, dopuszczalność ich zaskarżenia]	239
Dział XII. Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia	241
Rozdział 58. Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	241
Art. 552. [Podstawy żądania odszkodowania]	241
Art. 554. [Właściwość i skład sądu; rozprawa]	242

Dział XIII. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych	245
Rozdział 65a. Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania	245
Art. 607e. [Zakaz ścigania za czyny nieobjęte nakazem; zakaz wykonania kar nieobjętych nakazem]	245
Rozdział 66. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	247
Art. 611. [Właściwość sądu]	247
Dział XIV. Koszty procesu	249
Rozdział 70. Zasądzenie kosztów procesu	249
Art. 632a. [Wyjątkowe obciążenie kosztami oskarżonego]	249

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

- dyrektywa 2013/48/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294, s. 1)
- dyrektywa 2016/343 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z 9.03.2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 65, s. 1)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1950 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2018 r. poz. 1958 ze zm.)

- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.k./kodeks – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- nowelizacja
lipcowa/
z.k.p.k.2019 – ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694)

Publikatory

- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór urzędowy, Seria A
- Prok. i Pr.-wkl. – Prokuratura i Prawo – wkładka

Inne

- ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- HUDOC – baza danych Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
- SN – Sąd Najwyższy
- TK – Trybunał Konstytucyjny
- TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wprowadzenie

W dniu 19.07.2019 r. została uchwalona ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694), określana dalej mianem „nowelizacji lipcowej”. Na jej podstawie zostało wprowadzonych ponad 100 zmian w Kodeksie postępowania karnego. Mając na względzie podaną liczbę zmian, warto podkreślić, że poprzedzający ją proces legislacyjny był relatywnie krótki. Zasadniczy projekt ustawy, która przybrała ostatecznie postać nowelizacji lipcowej, wpłynął do Sejmu 25.02.2019 r. (druk sejmowy nr 3251). Pomimo negatywnych opinii ekspertów pierwotna wersja projektu uległa tylko nieznacznym modyfikacjom. W dniu 14.08.2019 r. nowelizacja lipcowa została podpisana przez Prezydenta RP, a 4.09.2019 r. – ogłoszona w Dzienniku Ustaw. Mimo postulatów wydłużenia okresu *vacatio legis* zgłaszanych w toku prac legislacyjnych, ostatecznie został on ustalony zasadniczo w wymiarze miesiąca i zmiany wynikające z nowelizacji lipcowej weszły w życie 5.10.2019 r. Zgodnie z ogólną regułą intertemporalną wyrażoną w art. 8 nowelizacji lipcowej przepisy Kodeksu postępowania karnego w brzmieniu wynikającym z tej nowelizacji znajdują zastosowanie do toczących się postępowań, o ile inne przepisy intertemporalne nowelizacji lipcowej nie przewidują w tym względzie odmiennych uregulowań.

Odwołując się do intencji legislacyjnej, można stwierdzić, że zmianom przewidzianym w nowelizacji lipcowej towarzyszyło dążenie do usprawnienia postępowania karnego i stworzenia warunków do szybszego załatwiania spraw w postępowaniu sądowym. Realizacji tych ce-

łów ma służyć rezygnacja ze zbędnego formalizmu procesowego oraz wprowadzenie mechanizmów pozwalających przeciwdziałać obstrukcji procesowej stron. Tytułem przykładu można wskazać z jednej strony rezygnację z obowiązku podania ustnie najważniejszych powodów wyroku, gdy na jego ogłoszeniu nikt się nie stawił (art. 418 § 3), z drugiej strony stworzenie możliwości przeprowadzenia przez sąd postępowania dowodowego i przesłuchania przybyłych na rozprawę świadków pomimo obiektywnej przeszkody do rozpoznania sprawy w postaci usprawiedliwionej nieobecności oskarżonego lub jego obrońcy (art. 378a). Inną symptomatyczną zmianą mającą na celu przeciwdziałanie obstrukcji procesowej stron jest wprowadzenie w art. 170 § 1 pkt 6 prekluzji dowodowej opartej na konstrukcji oddalenia wniosku dowodowego w sytuacji jego wniesienia przez stronę po terminie wyznaczonym w tym celu przez organ procesowy.

Całości zmian wprowadzonych w drodze nowelizacji lipcowej towarzyszyło założenie, że usprawnienie postępowania karnego nie może się odbywać kosztem gwarancji procesowych stron oraz zasady rzetelnego procesu. Odsyłając do szczegółowych rozważań i wniosków sformułowanych w niniejszym opracowaniu, w tym miejscu można poprzestać na ogólnym spostrzeżeniu, że w przypadku wielu rozwiązań przewidzianych w nowelizacji wskazane założenie okazuje się mieć charakter czysto deklaracyjny, zaś wzgląd na szybkość i ekonomikę procesową zdaje się stanowić główną miarę wartości obowiązujących i proponowanych uregulowań prawnych, przysłaniającą nie tylko gwarancje procesowe uczestników postępowania czy zapewnienie standardu rzetelnego procesu, ale również konieczność zagwarantowania w przepisach prawa karnego procesowego maksymalnego prawdopodobieństwa osiągnięcia sprawiedliwości materialnej, a więc realizacji zasady trafnej reakcji karnej, zgodnie z którą „każdy ten, i tylko ten, kto jest winien popełnienia przestępstwa, powinien ponieść odpowiedzialność taką i tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył” (M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971, s. 221). W tym kontekście można od razu zauważyć, że na tle wielu rozwiązań prawnych pod znakiem zapytania staje ich zgodność ze standardami konstytucyjnymi i konwencyjnymi, zwłaszcza w aspekcie realizacji prawa do obrony (np. art. 117 § 3a,

art. 378a k.p.k.). Skłania to do konstatacji, że niebawem może ujawnić się potrzeba rezygnacji lub istotnej modyfikacji rozwiązań normatywnych przeforsowanych w nowelizacji lipcowej, natomiast do momentu stosownej interwencji ustawodawcy ich stosowanie powinno mieć miejsce w oparciu o wykładnię prokonstytucyjną i prokonwencyjną. Zachowując obiektywizm w ocenie nowelizacji lipcowej, należy zaznaczyć, że przewidziane w niej zmiany w niemałym stopniu zasługują także na akceptację. Dotyczy to np. wielu zmian związanych z ukształtowaniem sytuacji procesowej pokrzywdzonego w procesie karnym lub mających na celu usunięcie niejasności, sprzeczności czy rzeczywistych luk prawnych w dotychczasowych przepisach oraz uwzględnienie współczesnych uwarunkowań społecznych i postępu technologicznego.

Krótki czas, w jakim została przyjęta nowelizacja lipcowa, oraz zaledwie miesięczny okres *vacatio legis*, który został w niej przewidziany, sprawiły, że w momencie wejścia w życie znowelizowanych przepisów wyraźnie dał o sobie znać brak kompleksowych opracowań, które byłyby im poświęcone i ułatwiały, zwłaszcza w wymiarze praktycznym, zorientowanie się zarówno co do istoty wprowadzonych zmian i ich rozległości, jak i co do wzajemnych powiązań między nimi oraz ich praktycznych aspektów. Dostrzeżenie tego braku stanowiło główny impuls do tego, aby w zespole praktyków skupionych wokół kancelarii Chmielniak Adwokaci przygotować niniejsze opracowanie, które zgodnie z pierwotnym zamysłem redaktora naukowego miało służyć wypełnieniu wskazanego braku, wychodzącemu przede wszystkim naprzeciw oczekiwaniom praktyki. Temu został podporządkowany układ komentarza do poszczególnych zmian wprowadzonych w drodze nowelizacji lipcowej, na który składają się najczęściej osobne przedstawienie ich istoty oraz omówienie zmian. Komentarz nie obejmuje tych składników normatywnych przytaczanych w nim przepisów, które nie uległy zmianie w nowelizacji lipcowej, ponieważ wykraczałoby to poza zakres problematyki wyznaczony w tytule niniejszego opracowania. Nie tylko z tego względu, że opracowanie ma przede wszystkim charakter praktyczny, ale także dlatego, że – jak zaznaczono wyżej – rozwiązania normatywne wprowadzone w drodze nowelizacji lipcowej nie spotkały się dotychczas z szerszą analizą w piśmiennictwie, w ramach

opracowania odesłanie do innych źródeł z natury rzeczy przyjmuje wymiar jednostkowy. Komentarz zawiera natomiast odesłanie do odpowiednich regulacji międzynarodowych oraz niektórych orzeczeń krajowych i zagranicznych organów wymiaru sprawiedliwości, które mają znaczenie dla wykładni znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego.

W celu uproszczenia przywołania przepisów ustawy karnoprosesowej opiera się ono na wskazaniu poszczególnych jednostek redakcyjnych.

USTAWA

z 6.06.1997 r.

Kodeks postępowania karnego¹

(Dz.U. z 2018 r. poz. 1987; zm.: Dz.U. z 2018 r. poz. 2399;
z 2019 r. poz. 150, poz. 679, poz. 1255, poz. 1694)

¹ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294 z 6.11.2013, str. 1) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 65 z 11.03.2016, str. 1).

Odnośnik zmieniony przez art. 1 pkt 1 ustawy z 19 lipca 2019 r. (Dz.U. poz. 1694) zmieniającej nin. ustawę z dniem 5 października 2019 r.

Odnosnik nr 1 do tytułu ustawy

Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294 z 6.11.2013, str. 1) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 65 z 11.03.2016, str. 1).

Istota zmiany: Ustawodawca w nowelizacji lipcowej wskazał, że Kodeks postępowania karnego realizuje nie tylko postanowienia dyrektywy 2013/48/UE, ale również postanowienia dyrektywy 2016/343.

Omówienie zmiany: W świetle brzmienia odnośnika nr 1 Kodeks postępowania karnego realizować ma postanowienia dwóch dyrektyw – dyrektywy 2013/48/UE oraz dyrektywy 2016/343. Pierwsza z nich określa normy minimalne w zakresie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym wykonania europejskiego nakazu aresztowania oraz prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności.

Celem drugiej dyrektywy jest wzmocnienie prawa do rzetelnego procesu sądowego w postępowaniu karnym poprzez ustanowienie norm minimalnych dotyczących niektórych aspektów domniemania niewinności oraz prawa do obecności na rozprawie. Warto wskazać, że dyrektywa 2013/48/UE winna zostać wdrożona do systemów prawnych państw członkowskich do 27.11.2016 r., natomiast termin wdrożenia dyrektywy 2016/343 upłynął 1.04.2018 r.

Pomimo klarownego brzmienia odnośnika nr 1 wiele przepisów Kodeksu postępowania karnego nie spełnia standardów określonych w obu wymienionych powyżej dyrektywach. Aby stwierdzenie to nie było gołosłowne, odwołując się do przykładu, można wskazać rozwiązanie zawarte w art. 3 ust. 3 dyrektywy 2013/48/UE, z którego wynika, że państwa członkowskie mają zapewnić, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy. Na tle przytoczonego przepisu dyrektywy należy podkreślić, że wytyczony w nim standard gwarancyjny nie znajduje urzeczywistnienia na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Brak regulacji prawnej w tym względzie ma istotne implikacje praktyczne, które ujawniają się w sposób jaskrawy w ramach postępowania przygotowawczego, w którym często dochodzi do tego, że po ogłoszeniu zarzutów osobie podejrzanej odmawia się jej kontaktu z obrońcą w sposób zapewniający zachowanie poufności. Jeśli z kolei stwarza się możliwość takiego kontaktu, to zazwyczaj jest on limitowany pod względem czasowym w sposób wymuszający pośpiech konsultacji obrońcy z podejrzanym, a równie często, zwłaszcza w sprawach o średnim lub dużym ciężarze gatunkowym, odbywa się on w obecności funkcjonariuszy organów ścigania dokonujących zatrzymania lub prokuratora, uniemożliwiającej poufną rozmowę podejrzanego z obrońcą. Nie trzeba nikogo przekonywać, że brak regulacji zapewniającej możliwość kontaktu osoby podejrzanej z adwokatem lub radcą prawnym, w warunkach poufności przed jej przesłuchaniem w charakterze podejrzanego, ma zasadniczy i bezpośredni wpływ na realizację prawa do obrony i z tego także względu należałoby niewątpliwie oczekiwać przyjęcia na gruncie krajowego porządku prawnego

regulacji odpowiadającej standardowi określone w powołanej wyżej dyrektywie. Obok przedstawionej bliżej kwestii, brak wdrożenia w polskim systemie prawnym postanowień wskazanej dyrektywy można dostrzec chociażby w zakresie prawa świadka do adwokata w przypadku dostarczania w toku przesłuchania informacji samooskarżających czy prawa podejrzanego do adwokata (radcy prawnego) w toku oględzin i badań.

Również w przypadku drugiej z wymienionych na początku dyrektyw, wbrew deklaracji ustawodawcy o zgodności przepisów Kodeksu postępowania karnego z tą dyrektywą, wyrażonej w analizowanym odnosniku, należy stwierdzić, że nie wszystkie jej postanowienia znajdują uwzględnienie na gruncie regulacji polskiej ustawy karnoprosesowej. Ponownie tytułem przykładu można zwrócić uwagę na treść art. 8 dyrektywy 2016/343, z którego wynika, że prowadzenie postępowania pod nieobecność oskarżonego jest dopuszczalne jedynie pod warunkiem, że został on prawidłowo poinformowany o czasie rozprawy oraz konsekwencjach niestawiennictwa albo jest reprezentowany przez umocowanego obrońcę. W motywach do tej dyrektywy przyjmuje się zarazem, że jeżeli z przyczyn niezależnych od podejrzanych lub oskarżonych nie są oni w stanie stawić się na rozprawie, powinni mieć możliwość zwrócenia się o wyznaczenie nowego terminu rozprawy w ramach czasowych przewidzianych prawem krajowym (pkt 34). W świetle przytoczonej zawartości treściowej powołanej dyrektywy zasadnicze wątpliwości wywołuje rozwiązanie prawne wprowadzone w drodze nowelizacji lipcowej w art. 378a, w którym ustawodawca przewidział możliwość prowadzenia postępowania dowodowego nawet w razie usprawiedliwionej nieobecności na rozprawie oskarżonego lub jego obrońcy. Rozwiązanie to pozostaje nie tylko w sprzeczności z przytoczonym art. 8 omawianej dyrektywy, lecz także w kolizji z przepisami krajowego porządku prawnego, w tym normami konstytucyjnymi statuującymi podstawowe prawa oskarżonego w procesie karnym, takie jak prawo do obrony czy prawo do rzetelnego procesu, o czym szerzej będzie mowa na gruncie analizy art. 378a. Zachodzi obawa, że przepis ten będzie odgrywał istotną rolę w wymiarze praktycznym, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę wynikające z praktyki poprzedzającej nowelizację lipcową wca-

le nieodosobnione przypadki niehonorowania zgodnych z przepisami prawa usprawiedliwień nieobecności oskarżonych lub ich obrońców.

Z praktycznego punktu widzenia interesujące jest, czy pomimo niezgodności przepisów Kodeksu postępowania karnego z przepisami wyżej wskazanych dyrektyw podejrzany lub oskarżony może powoływać się na ich przepisy bezpośrednio przed polskimi organami lub sądami. Do niekwestionowanych należy teza, że dyrektywy są aktami prawnymi, które wiążą państwa członkowskie w zakresie realizacji wyznaczonych w nich celów, natomiast nie mają zasadniczo zastosowania w odniesieniu do relacji pomiędzy państwami członkowskimi i podmiotami prywatnymi podlegającymi jurysdykcji tych państw. Żeby postanowienia dyrektywy obowiązywały w danym państwie członkowskim, konieczne jest co do zasady ich transponowanie do porządku prawnego państwa członkowskiego. W kontekście podniesionej kwestii nie można jednak tracić z pola widzenia stanowiska reprezentowanego w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, głoszącego, że: „Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem państwo członkowskie, które nie wydało w terminie przepisów wykonawczych nakazanych w dyrektywie, nie może powoływać się wobec jednostek na niewykonanie przez siebie zobowiązań nałożonych w tej dyrektywie. Stąd w każdym przypadku, gdy przepisy dyrektywy są, z punktu widzenia ich treści, bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, w braku przepisów wykonawczych wydanych w terminie można się na nie powoływać przeciwko wszelkim przepisom krajowym niezgodnym z dyrektywą, a także jeżeli określają one prawa, na które jednostki mogą powoływać się wobec państwa” (wyrok TSUE z 19.11.1991 r., C-6/90 i C-9/90, Andrea Francovich i Danila Bonifaci i inni przeciwko Republice Włoskiej, EU:C:1991:428). Na podstawie przywołanego judykatu można stwierdzić, że postanowienia dyrektyw mogą znaleźć zastosowanie na gruncie krajowego porządku prawnego, jeżeli nie zostały implementowane w wyznaczonym terminie oraz mają charakter bezwarunkowy i precyzyjny. Oczywiście określone na końcu warunki będą wymagały szczegółowej weryfikacji na tle poszczególnych przypadków, w których wyłoni się kwestia niezgodności przepisów krajowego porządku prawnego z postanowieniami dyrektywy. Można natomiast, bez

ryzyka popełnienia większego błędu, wyrazić w tym miejscu pogląd, że bezpośrednie zastosowanie w polskim procesie karnym powinien znaleźć powołany już wyżej art. 3 ust. 3 dyrektywy 2013/48/UE, w zakresie, w jakim stanowi, że „[...] państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy”.

Reasumując, należy stwierdzić, że pomimo deklaracji ustawodawcy zawartej w odnośniku pierwszym do Kodeksu postępowania karnego, przepisy tego Kodeksu nie odpowiadają w pełni standardom gwarancyjnym określonym w dyrektywach wymienionych w treści tego odnośnika. Ponieważ dotyczy to regulacji o pierwszorzędym znaczeniu dla zagwarantowania prawa do realnej i efektywnej obrony oraz do rzetelnego procesu potencjalnie każdej osobie, wobec której mogą być podjęte czynności ścigania karnego i która, nieraz przecież niesłusznie, może uzyskać status podejrzanego lub oskarżonego, należy oczekiwać interwencji ustawodawcy, która przyniosłaby zmianę przedstawionego stanu rzeczy. W obecnym stanie prawnym *sui generis* wentylem bezpieczeństwa dla osoby podejrzanego, podejrzanego czy oskarżonego może okazać się bezpośrednie powołanie na przepisy wymienionych w analizowanym odnośniku dyrektyw, jeśli zostaną spełnione określone wyżej warunki, w świetle których znajdzie to uzasadnienie.

DZIAŁ I

Przepisy wstępne

Art. 12. [Ściganie na wniosek pokrzywdzonego]

§ 1. W sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek postępowanie z chwilą złożenia wniosku toczy się z urzędu. Organ ścigania poucza osobę uprawnioną do złożenia wniosku o przysługującym jej uprawnieniu.

§ 1a.² Uzyskanie wniosku o ściganie należy do oskarżyciela. Jeżeli powodem uzyskania wniosku jest wyłącznie uprzedzenie przez sąd stron o możliwości zakwalifikowania czynu według innego przepisu prawnego, przewidującego ściganie na wniosek, uzyskanie wniosku o ściganie należy do sądu.

§ 2. W razie złożenia wniosku o ściganie niektórych tylko sprawców obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku, o czym należy uprzedzić składającego wniosek. Przepisu tego nie stosuje się do najbliższych osoby składającej wniosek.

§ 3.³ Wniosek może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu – aż do zamknięcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej. W sprawach, w których akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny,

² Art. 12 § 1a dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a ustawy z 19 lipca 2019 r. (Dz.U. poz. 1694) zmieniającej nin. ustawę z dniem 5 października 2019 r.

³ Art. 12 § 3 zmieniony przez art. 1 pkt 2 lit. b ustawy z 19 lipca 2019 r. (Dz.U. poz. 1694) zmieniającej nin. ustawę z dniem 5 października 2019 r.

cofnięcie wniosku po rozpoczęciu przewodu sądowego jest skuteczne, jeżeli nie sprzeciwi się temu oskarżyciel publiczny obecny na rozprawie lub posiedzeniu. Ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne.

Istota zmian: Przepis § 1a, który został dodany do art. 12 w drodze nowelizacji lipcowej, reguluje obowiązek uzyskania wniosku o ściganie w odniesieniu do poszczególnych etapów procesu karnego. Zmiana normatywna dokonana w art. 12 § 3 polega z kolei z jednej strony na wydłużeniu terminu, w którym może nastąpić skuteczne cofnięcie przez osobę uprawnioną wniosku o ściganie, z drugiej strony na obwarowaniu tego uprawnienia w toku przewodu sądowego dodatkowym warunkiem w postaci braku sprzeciwu prokuratora.

Omówienie zmian: Abstrahując od tego, czy wyraźne uregulowanie obowiązku uzyskania wniosku o ściganie było w ogóle potrzebne, można stwierdzić, że jest ono w art. 12 § 1a zdanie pierwsze podporządkowane zasadzie, zgodnie z którą wskazany obowiązek spoczywa na oskarżycielu. Wyłom od tej zasady, przewidziany w art. 12 § 1a zdanie drugie, dotyczy postępowania sądowego, ale jest ograniczony tylko do tych wypadków, w których uzyskanie wniosku o ściganie jest podyktowane wyłącznie uprzedzeniem stron o możliwości zakwalifikowania czynu na podstawie innego przepisu, przewidującego ściganie na wniosek. W takich wypadkach uzyskanie wniosku o ściganie należy do sądu, co oznacza powinność wystąpienia do podmiotu uprawnionego do jego złożenia z pytaniem, czy chce taki wniosek złożyć. W stanie prawnym poprzedzającym omawianą zmianę sąd w przedstawionych wypadkach zazwyczaj oczekiwał aktywności oskarżyciela publicznego w aspekcie uzyskania wniosku o ściganie, ewentualnie – gdy pokrzywdzony (oskarżyciel posiłkowy) uprawniony do złożenia wniosku o ściganie był obecny na sali rozpraw – udzielał mu stosownego pouczenia o przysługującym mu uprawnieniu.

Omawiając zmiany w art. 12 § 3, na pierwszy plan należy wysunąć wydłużenie terminu do cofnięcia wniosku o ściganie przez uprawniony podmiot i zauważyć, że można w nim upatrywać rozszerzenia zakresu dyspozycyjności stron w aspekcie związanym z rozporządzaniem

przedmiotem procesu w sprawach, których ciężar gatunkowy powoduje, że wygaszenie konfliktu wywołanego popełnieniem przestępstwa może nastąpić na podstawie porozumienia lub ugody zawartej między oskarżonym i pokrzywdzonym. Zmiana ta oznacza, że mediacja między wymienionymi stronami sporu prawnokarnego może prowadzić do cofnięcia wniosku o ściganie przez pokrzywdzonego i w konsekwencji do umorzenia postępowania karnego nie tylko wtedy (jak miało to miejsce w dotychczasowym stanie prawnym), gdy do porozumienia między wskazanymi stronami dojdzie przed rozpoczęciem przewodu sądowego, lecz także wówczas, gdy to nastąpi w jego trakcie, do czasu jego zamknięcia na pierwszej rozprawie głównej. W kontekście stworzonej w drodze analizowanej nowelizacji lipcowej możliwości cofnięcia wniosku o ściganie po rozpoczęciu przewodu sądowego nie może ująć uwagę rozwiązanie przyjęte w dodanym w ramach tej nowelizacji § 3 art. 632a, zgodnie z którym w takiej sytuacji sąd może obciążyć kosztami procesu w całości lub w części oskarżonego.

Zmiana art. 12 § 3 wywołuje istotne zastrzeżenia w zakresie, w jakim przewiduje uprawnienie obecnego na rozprawie oskarżyciela publicznego, jeżeli postępowanie sądowe zostało zainaugurowane przez niego, a nie oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, do sprzeciwienia się cofnięciu wniosku o ściganie po rozpoczęciu przewodu sądowego. Rozwiązanie to należy ocenić krytycznie nie tylko dlatego, że na jego gruncie oskarżyciel publiczny uzyskuje swego rodzaju przewagę nad pokrzywdzonym (oskarżycielem posiłkowym), dla której trudno znaleźć uzasadnienie w świetle dyrektywy równości oraz – poddanego kontroli sądu – prawa do dysponowania własnym wnioskiem przez pokrzywdzonego (dyrektywy dyspozycyjności), ale przede wszystkim z tego względu, że prowadzi ono do istotnego ograniczenia procesowego znaczenia i w gruncie rzeczy postawienia pod znakiem zapytania uprawnienia sądu do wyrażenia zgody na cofnięcie wniosku o ściganie w postępowaniu jurysdykcyjnym. Nie sposób wprost zaakceptować sytuacji, gdy sprzeciw oskarżyciela publicznego blokuje skuteczne cofnięcie wniosku o ściganie, na które zgodził się sąd jako organ prowadzący postępowanie w stadium jurysdykcyjnym. Wymaga podkreślenia, że uprawnienie do sprzeciwienia się cofnięciu wniosku o ściganie po

Książka zawiera kompleksowe omówienie zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania karnego przez ustawę z 19 lipca 2019 r. – jedną z bardziej kontrowersyjnych nowelizacji procedury karnej na przestrzeni lat. Autorzy zwracają szczególną uwagę na praktyczne problemy związane z najnowszymi zmianami procedury karnej, w tym na zagadnienia intertemporalne. Wskazują, jakie mogą się pojawić możliwe interpretacje poszczególnych przepisów, a także przedstawiają problemy związane z poszanowaniem konstytucyjnego oraz konwencyjnego standardu rzetelnego procesu karnego.

Komentowana nowelizacja dotyczy m.in.:

- wydłużenia trybu uzyskiwania przez pokrzywdzonego uprawnienia do złożenia subsidiaryernego aktu oskarżenia,
- wprowadzenia ujednoliconych formularzy uzasadnień wyroków sądów pierwszej i drugiej instancji,
- dodania podstawy oddalenia wniosku dowodowego w postaci upływu zakreślonego przez organ procesowy terminu (tzw. prekluzja dowodowa).

Publikacja przeznaczona jest dla adwokatów, radców prawnych, sędziów i prokuratorów. Zainteresuje pracowników naukowych, aplikantów oraz studentów.

Jarosław Zagrodnik – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Śląskiego; dyrektor kierunku Prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego; *of counsel* w kancelarii Chmielniak Adwokaci; ekspert Krajowej Rady Radców Prawnych w zakresie prawa karnego procesowego, prawa i procesu karnego skarbowego, odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.

Łukasz Chmielniak – adwokat, partner zarządzający i założyciel kancelarii Chmielniak Adwokaci; autor bloga „Białe Kołnierzyki”, praktyk z wieloletnim doświadczeniem specjalizujący się w obronie menedżerów w postępowaniach karnych gospodarczych i karnych skarbowych, jak również w reprezentacji organizacji w charakterze pokrzywdzonych oraz oskarżycieli posiłkowych; doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; autor wielu komentarzy prasowych z zakresu prawa karnego gospodarczego.

Marcin Klonowski – adwokat w kancelarii Chmielniak Adwokaci specjalizujący się w prawie karnym gospodarczym oraz skarbowym; doktorant w Katedrze Postępowania Karnego na Uniwersytecie Jagiellońskim; autor licznych publikacji z zakresu procesu karnego.

Aleksandra Rychlewska-Hotel – doktor nauk prawnych; adwokat w kancelarii Chmielniak Adwokaci specjalizujący się w prawie karnym gospodarczym i prawie antykorupcyjnym; autorka wielu publikacji naukowych z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego.

9788381874519 W01P01

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8187-451-9

9 788381 874519

CENA 99 ZŁ (W TYM 5% VAT)